

NĖDZNIK (667) *sb m*

nędznik (666), **nędźnik** (1); nędznik : nędźnik *CiekPotr* (4:1).

sg N nędznik (154). ◊ *G* nędznika (25). ◊ *D* nędznikowi (24). ◊ *A* nędznika (51). ◊ *G a.* *A* nędznika (4). ◊ *I* nędznikiem (31); -em (1), -(e)m (30). ◊ *L* nędzniku (9). ◊ *V* nędzniku (169). ◊ *pl N* nędznicy (66), nędznikowie (3); -owie *BierEz*; -y : -owie *RejPos* (22:2). ◊ *G* nędznik(o)w (16). ◊ *D* nędznikóm (35); -óm (1), -(o)m (34). ◊ *A* nędzniki (42). ◊ *G a.* *A* nędznik(o)w (2) *RejWiz*, *CzechEp*. ◊ *I* nędzniki (15), nędznikami (3) *GliczKsiąż*, *WujJud*, *WysKaz*. ◊ *L* nędznik(o)ch (7). ◊ *V* nędznicy (10), nędznikowie (1); -y : -owie *Rej Wiz* (1:1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI i XIX w.

1. *Istota nieszczęśliwa, godna litości; miser HistAl, Vulg, Mącz, Modrz, Calep, Cn; miserabilis Vulg, Cn; compos miserarium Mącz; aerumnosus, afflictus, calamitosus, coopertus miseriis, fessus rerum, iacens, misellus, miserandus, miserulus, omnibus aerumnis affectus, prostratus Cn [w tym: w V (37)] (237) : BierRozm 5; RejJóz O 5; RejKup g2v, 17, m5, o6v, z7v; MurzHist D2v; Ná ten czas nędzniku moy w tákowey twoiey ciężkości/ Wzywałęś mye ná pomoc będąc w ferdeczney gorzkości/ A iam ciebye wybáwił *LubPs* S4v, C3v, R5, cc6; A thák toć łá przypadki co światom miałzáią/ A w rozliczne przygody nędzniki wpráwiáią. *RejWiz* 130, 11v, 15, 57v, 66, 71 (20); Stałem łie nędznikiem/ zgárbiłem łie do końcá: cały dzień chodziłem w telknicy. *Leop Ps* 37/7; Bądźcie nędzniki/ záłości vzywayćie/ á pláććie *Leop Iac* 4/9, *2.Mach* 4/47, *3.Mach* 4/4, *1.Cor* 15/19; *RejZwierz* 19, 33v, 116, 117, 143; *BibRadz 2.Mach* 4/47; *Mącz* 62e, 342a, 432a; *RejAp* 1v, 35v, 39, 173, 173v; *GórnDworz* Q8v; Abowiem pátrzay co ten ślepy łobie/ będącz tákim nędznikiem/ vprošł *RejPos* 68v; y dał go [*Adama*] w moc y w towarzyłstwo onemułz tho złemu á niewiernemu Aniołowi/ kthory zdrádziwłzy pirwey onego łámeo Páná łwego/ zdrádził y tego niewinnego nędzniká *RejPos* 101; á potim miłoiernie vczinki czini nad onym chorym á łpuchłym nędznikiem *RejPos* [226]v, 101, 158v, 205 [2 r.], 206, 207 [2 r.] (34); Sámaritaná nie łlychác dziś nigdy/ Coby nędznika rátował od krzywdy. *RejZwierc* 223, 84, 148v, 200v, 244v; *ModrzBaz* 31, 37; *KochPs* 61, 62, 63; *SkarŻyw* 566 [4 r.]; ty [*mądrości*] okiem łwym nieuchronionym Nędzniká vpátrniełz pod dáchem złoconym. *KochTr* 9; *KochSz* Bv; *KochPieś* 29; *ZawJeft* 6, 37; *Calep* 665a; *OrzJan* 47; *WysKaz* 7; Włzák małz [*Wenus*] drugich kthorycheś łobie zhołdowálá, Te nędzniki miey łobie, y męcz iáko raczyłz. *CiekPotr* 18; Więc kiedy iáki nędznik łzczęćie ma błazeńłkie: Mowiá że ma nieborak złoto Tolofáńłkie. *KlonWor* 11, 15.*

W funkcji przydawki orzekającej lub (w zbliżonej funkcji) z elipsą zaimka anaforycznego [w tym w funkcji przydawki: określa podmiot (13), określa dopełnienie (16); z elipsą zaimka: określa podmiot (45), określa dopełnienie (14); w V (3)] (88): Bog go polecil łzewcowi/ Złe tám było nędznikowi: Bo mu máło ielć dawano/ Y kijem go przygládao. *BierEz* L2; Komor łimie kiedy vmarzł/ Y coby iadł iuż nie nálazł: Do pczól łie nędznik pokušł/ Zaby żywności vprošł. *BierEz* S2, K4v; *RejJóz* Lv; *RejKup* b4, 16, n6v, x3v, dd7v; *LubPs* Kv, K4v; Vciekl łie wnet do Páná s pláćczem záłobliwym/ By łie nad nim zmiłował nędznikiem trołkliwym. *RejWiz* 137; Y widzilł ich przypráwy/ co przy łobie máią/ Tymi wás tám nędzniki ták chytrze zdradzáią. *RejWiz* 169v, 10v, 19, 35v, 52v, 56v (17); *RejAp* 1v [2 r.], 104v, 199v; *RejPos* 6, 242v, 248, 280; *RejZwierc* 64v, 81v, 126, 158v, 160v (9); *PaprPan* S3; *KochPs* 15; *SkarŻyw* 560; *CzechEp* 373; Włzákoż gdzie moze/ łmiechem žal pokrywa/

A łobą przedfię nędznik pochutnywa. *KochSz* C2v; *KochPieś* 25; Pádli od niego Pruśi, Pomorczycy, Pádli Iácwingi, Pieczyngi, nędznicy. *KlonKr* C2v.

~ *W wypowiedziach osoby mówiącej o samej sobie (w sg a. pl) (36)*: Raczyłeś też mnie nędznika/niewolnikiem vdziałać *RejFóz* C4, B2, B2v, G3, Hv, I6, P5v, P6; Ale idz przecz pokoi my day A nędznika nienagraway. *RejKup* g4; Rułycz fię nedznyk niemoge A zawzdy mam nową trwoęę. *RejKup* g4v, h2v, n6, n6v, n7, O (10); Zmiłuyże lie moy Pánye nádemną nędzniyem *LubPs* C2; Rácż nas z miłofierdzyem śwym co rychley vprzedzić A vbogye nędzniki łáfką śwą náwyedzić *LubPs* S2v, L [2 r.], P4, Q2, aa6; *RejWiz* 156v; De sorte venio in dubium miser, Też mi nędznikowi ydzie o główną fumnę *Mącz* 480c, 164d; *RejPos* 75; *CzechEp* 92; *ArtKanc* R16v; *ZawJeft* 28; *WyprPl* Cv; *LatHar* 140; Ledwe tych w myśli telkności vżyli/ Iákich ia nędznik: łkoro mię náwiedzi Ten bol ktorego wádá w głowie siedzi. *RybGęśli* C4v; *CiekPotr* 82. ~

W połączeniach szeregowych (2): ábyłmy w nim byli/ iáko nędznicy w náłzczeńliwłwym: grzełzni/ iáko w początku wśelákiey śpráwiedliwości: vmárli/ iáko w thym ktory iełt prawdziwy żywot *RejPosWiecz*² 92, 92.

W charakterystycznych połączeniach: nędznik chory (2), głuchy, niewinny, obumarły (na poły martwy) (2), odsądzony, słaby, smutny, sprawiedliwy, spuchły, trędotawy, troskliwy, wielki (3), wirudny, wygnany (2), zabity, zarazony (3); nędznik nafrasuje się, płacze, na poły obumiera, rozpacza, wspomóże się, zginie (poginie) (3); narzekanie nędznika; pomoc (vb) nędznikowi, posłużyć; nędznika bronić, jako cietrzewie sidlić, frasować, kukłać, łaską nawiedzić, męczyć, nagrawać, oczyścić, pocieszyć (pocieszać) (3), powiesić, ratować (od krzywdy) (2), w rozliczne przygody wprawiać, na śmierć przywozić (skazać, zdać) (3), trudzić, uleczyć (2), wspomoc (3), wyniszczyć, zawieść, zdradzać (zdradzić, zdradą w moc wziąć) (3), zwalczyć; uderzyć na nędznika; łaskę zjawić nad nędznikiem, miłosiernie uczynki czynić, zmiłować się (4); w nędznikoch czynić rozliczne przygody.

Zwroty: »nędznika dłazić« (2): Bo co iełt śprofnieyżego nád chłopá hárdego [...]. Kiedy łobie káżdego práwie ni zacż waży/ A nędzniká łłábfzego iáko móże dłazi. *RejWiz* 173v; *RejZwierz* 43.

»nędznika gnąbić« (1): Więc tám y owych dofyć/ co nędzniki gnąbią *RejWiz* 162.

»nędznika gnieść« (2): o zły mární świece/ Iákoż tá twa omyłká ty nędzniki gniecie. Ktorzy tobie łnadż więcey niż Bogu dufáli *RejWiz* 83, 174v.

»uciskać nędznika; nędznik (jest) uciśnion(y) (a. ściśnion(y))« [szyk zmienny] (1;4): A gdy vżrzyłz nędzniká krzywdą ściśnionego/ Rátuy go kędy móżełz á wyrwi go s tego. *RejWiz* 51, 123, 162; [niewierni] ktorzy vćifkáią nędzniki á wierne Páńłkie *RejAp* 86v; *RejZwierz* 141.

Wyrażenia: »mizerny nędznik« (1): O nędzna márna zyemio czemuż nas tak łudzifz/ Ty mizerne nędzniki przecż ták márníe trudzifz. *RejWiz* 87.

»nędznik niebożę« [zawsze w V] [szyk 7:2] (9): *RejKup* n6v; *RejWiz* 31v, 118, 121v, 133v, 152; Skępiec káżdego drapie iáko móże/ Ciebie też wśyfcy nędzniku niebożę. *RejZwierz* 217, 246 [2 r.].

»nieszczesny nędznik« [zawsze w V] (2): nieszczefny nędzniku/ vpámieytay fię á vydziełz iefcże cięłżłzego ktoreć gotuią kátowánia *SkarŻyw* 532, 532.

»nędznik świata tego« (2): *RejAp* 11v; A thu bierzcie pociechę wśyfcy nędznicy światá tego o wśpomózeniu łwoim *RejPos* 256v.

»nędznik ubogi (a. ubożuchny)« [w tym: w V (5)] [szyk 9:6] (15): *RejKup* n7; Powiadam ci to nędzniku vbogi [o miser et pauperrime] aby sie precz odwrócił/ á wśpokoil sie ná łonie mátki twoiey *HistAl* C3v; Oto ia nędznik vbogi będąc tak opufzczony/ Ku tobye sie iuz vcyekam o moy błogofławyony Boże *LubPs* Q2, Kv, S2v, Y5, aa6; *RejWiz* 19, 156v, 190; *RejZwierz* 40, 141v; *RejAp* 150v; páralizem zaráżonego vzdrowił/ drugiego takież opuchłego/ y wiele inych vbożuchnych nędzników zawnždy opátrowáło fwięte Bołtwo iego. *RejPos* 243; *ArtKanc* R16v.

»nędznik utrapiony (a. strapiony)« [szyk 1:1] (2): *Prot* D3v; Augnftyn iey prósi/ áby wśpomogła nędzniki vtrapione *WujNT* 398.

W przem (6) : *LubPs* Y5; Bowiem ci iádowite żądłá wśzyfcy máia/ Ktorem bárzyey niżli wąż nędzniki káfáia. *RejWiz* 176, 82v, 123v; co tu mowić raczy do tego nędzniká grzechem złamanego *RejPos* 235v; on nędznik pomłtę á wieczne potępienie połknął *RejPosWiecz*² 96.

W charakterystycznych połączeniach: nędznik grzechem złamany; złamać pęta z nędznikow; nędzniki kęsać, kosić, skuć.

2. Człowiek ubogi, nie mogący zaspokoić podstawowych potrzeb życiowych, człowiek niskiego stanu; pauper *PolAnt*; canalicula, mendicus *Mącz*; egens *Cn* (84) : *BierEz* S2; *BielKom* B8; *RejWiz* 122 marg, 123v [2 r.], 161, Cc7v; *RejZwierz* 142; *BibRadz Is* 25/4; że między tyśiącem/ ledwie fye ieden Polak/ y to nędznik iáki obierze/ ktoryby fye *Ius Ciuile* vczył. *OrzRozm* M; *Mącz* 33a, 216a; nie fzfufy tym ná obzárftwo/ ná opilftwo/ ná zbytne á ná wymyflne potráwy/ tak iż nędznik pífczy przede drzwámi [!] twymi *RejPos* 82v, 85v, 243v [2 r.], 317v; *BielSat* Dv [2 r.]; A wśzákoż nie iednoć tho iefł miłofierny co chlebá fwego da nędznikowi *RejZwierc* 140, 179, 190, 190v, 244 [2 r.], 245 [2 r.], 253; *BielRozm* 25 [2 r.]; *LatHar* 399; *WujNT* 18 marg; *CiekPotr* 54; Bo iefli wizytko náłożyfz ná ftátek / Pewnie nędznikiem będźiefz ná oftátek *KlonFlis* E; *KlonWor ded* **3v.

nędznik czyj [G pron] (3): *RejPos* 181, 243v; A co iefzczę nárośfłza/ y nędznicy ich á poddáni ich/ co ich tu łobie zá nic nie mieli/ [...] będą ie poładzác z oney ich pychy á łákomftwá á niefpráwiedliwóści ich. *RejZwierc* 48.

W przeciwstawieniach: »pan (8), możny (4), bogacz (3), bogaty (3), mocz (3), krol ... nędznik« (21): *BierEz* D2, R2; *BielŻyw* 102; Spiewa bogacz/ nędznik płacze *RejKup* b8v, g7; *RejWiz* 122, 123, 123v, 128; *RejAp* 150v; Tu sie iuz może nie chłubić ieden przed drugim/ Mnich przed oraczem/ Krol przed nędznikiem/ Biłkup przed Plebanem/ ftáry przed młodym/ vczony przed profłakiem *RejPos* 60v; on wiefzszą zawnždy pieczę ma o nędzniku ktory łobie łam rády dáć nie może/ niżli o tych moczach/ kthorem fwiát wftáwicznie flúży *RejPos* 255v, 255v marg; Przedfię możny z nim [diabłem] siedzi/ nędznik przed nim stoi. *RejZwierc* 244v, 153v, 260; Też bliźniemu fw^{mv} nienawiftny (iefł) nędznik/ zaś v bogáte⁹⁰ wiele (iefł) miłofnikow. *BudBib Prov* 14/20; Ale fzczeńcie nie vmie nikomu folgowác/ Ták s pánem iák z nędznikiem bá chce sie probowác. *PapriPan* [Hh5]v; *SkarŻyw* 88; *PapriUp* L3v; *KlonWor* **2v.

W charakterystycznych połączeniach: nędznik próżnujący, wieczny, wolny, znížony; nędznik jest medł, jest w niewoli, jest zdręczon, piszczy, płacze (2); nędznika bronić od niewolej, wspomoc (3); nad nędznikiem miłosierdzie mieć; o nędzniku starać się.

Przysłowie: Owa iáko fthára przypowieść/ iż nędznik zawnždy potłoczony leży. *RejZwierc* 65, 269v.

Zwroty: »nędnika łupić« [szyk zmienny] (3): Za onoś to nieboże/ tey łpziże nákupił/ Coś więc ony nędzniki/ choć płákáli łupił. *RejZwierz* 103; *RejZwierz* 244v, 245v.

»nędnika ścisnąć; uciśnion nędznik; nciśnienie nędznika« (1;1;1): Iż tych praw vzywamy iákiechmy łpifáli. Ktore iedno nędzniká łnádnie mogą ściśnąć *RejWiz* 123, 122; Biádá wam ktorzy łtánowicie y piłzećie práwá y vłtáwy niezbożne/ ku vciśnieniu nędzników w łpráwie ich. *CzechEp* 43.

»uciążać nędznika« (1): Przekłety kto broní zapłaty robotnikowi albo vciąża nędznika *BielŻyw* 100.

Szeregi: »prostak a nędznik« (1): Tu rozumiey żeć łie tu ná prostaki á ná nędzniki nie łkárzy/ gdy włpomina bogáctwa á pomordowánie łług twoich/ iedno ná ty ktore on był przezrzał á opátrzył dobrodzyeyłtwy łwemi *RejPos* 240v.

»ubogi (a. ubożuchny) a (i) nędznik« = *egenus et pauper PolAnt* [szyk 4:2] (6): *BibRadz Is* 41/17; *RejPos* 71, 181, 245v, 255v; *SkarŻyw* 398; bo iefli weyżrzył ná wiołki/ ná żony/ náwet ná łługi náłzé/ któż oné Kmity rozumieć nie będzie/ że nędznicy y vbodzy byli? *OrzJan* 55.

»nędznik a zgłodzony« (1): Vłom nędznikowy [!] á zgłodzonemu chlebá łwoiego *RejPos* 211.

W przén (5) : Nie ták iáko więc drudzy ty dáry łzáfuiá/ Wydárłszy chleb nędznikom/ łłom gi rozmietuiá. *RejWiz* 18; Ano co więc z nędzniká y s łłkory wygnábiá/ To więc tám gárciá łypá *RejWiz* 19; *RejZwierz* 65, 269v; ten ktory/ wedle piłmá/ vbogiego z prochu wnośi/ y nędzniká z gnoiu wy dźwiga *SkarŻyw* 398.

Przen: O człowieku bogatym (zwykle: wobec Boga równym nędzarzowi) (7) : Dziękuy bogaczu odzieniu/ Iżeś prze nie w tákim czćieniu: Bo by cię z niego zwłeczono/ Nędznikiem by cię bacżono. *BierEz P*; *RejAp* 43v; á łam łiedząc w ćieniu/ Nie mógl [bych] łye chlebá náieć/ nędznik w dobrym mieniu. *KochPieś* 36.

W połączeniach szeregowych (2): ábowiem łie chłubiłz: żem bogátj á łiełtem z bogácon/ á ni od kogo nic nie potrzebuię/ á niewiełz żeś thy łiełt nędznik á znędzony/ á vbogi/ y łłepy/ y nági. *RejAp* 42, 43v.

W przeciwstawieniu: »bogaty ... nędznik« (2): Iż mniłmáłz żeś bogátj w rozumie łwoim/ á tyś nędznik odárty łłepy y nági, *RejAp* 43v, 43v.

3. Człowiek niedoskonały, nic nie znaczący, godny pogardy (często: człowiek wobec Boga) [w tym: w V (54)] (158) : *RejWiz* 130v, 193v; *RejZwierz* 124v; *SarnUzn Cv*, *Ev*, *P5v*; *RejAp* 1, 10, 18, 45v, 51v (8); A wždy tego nie móglly obaczyć ony łłepe oczy nędzników tych *RejPos* 231; vcź łie odemnie nędzniku á vcź łie pilnie/ [...] á nie chłub' łie áni łie wyłtáwiay tymi nędznemi á márnemi mędrołtkámi twemi. *RejPos* 288v; widząc tego nędzniká [łtj. człowieka] iż łiełt przedłię mdły/ [...] iuż ná łłończeniu łwiátá raczył łie zyáwić łam *RejPos* 338, 104v, [105]v, 133, 147, 168 (24); chcąc áby wiedziáł on nędznik [łtj. człowiek] iż łiełt creáturá á iż má páná náđ łobá *RejZwierz* 1v, 2 [3 r.], 4v, 192v, 204v, 206 (11).

W funkcji przydawki orzekającej lub (w zbliżonej funkcji) z elipsą zaimka anaforycznego [w tym w funkcji przydawki: określa podmiot (24), określa dopełnienie (38); z elipsą zaimka: określa podmiot (28), określa dopełnienie (2); w V (15)] (86): Włzak to wyadomo odwieku: Bo by też łnac [człowiek] był náłieplzy łednak nędznik łwiátá łedłzy. Z załługy łwoiey do nieba łdź niemoże *RejKup* 12, bb2v; Iuż márnego w łwyc łpráwach miewa przewodniká/ Co go łnádnie vwłkle prołtego nędzniká.

RejWiz 135v, 36v, 116; A czegoż fie też thy nędzniku infzego nądziwałz/ gdyżeś ty ieft proch á błoto *RejAp* 46, 55v, 67, 88; *RejPos* 39v, 76, 168, 200, 205 (8); *RejZwierc* 49v, 69v, 75v, 132; Coż tedy wy nędznicy á niewolnicy Luterfcy tego przyćie/ co Kościół Chrześciańki Powfzechny zawnie wyznawał? *WujJud* 244v; to obacz k rzeczyli to mowią żydowie/ ktorzy mieyfce to o Pannie ktora poczác y vrodzić miała fyná rozumieią. Nád to litery fie trzymáią nędznicy/ niehcąc zmyfłu duchownego przypuścić *CzechRozm* 135, 158; *CzechEp* 373.

~ *W wypowiedziach osoby mówiącej o samej sobie (w sg a. pl) [niekiedy jako wyraz konwencjonalnej skromności] [w tym: w V (1)] (61): BierEz* R4v; *RejPs* 130v; Táleś łoby vpodobał dobrotliwy Pánye/ We mnyę nyegodnym nędzniku tu fwoye kochánye *LubPs* O2v; Rączże według wyrokow twych ofwyćie vmyfł moy Abych nędznik mogł zrozumyc on fwięty zakon twoy *LubPs* ccv, O6v, Pv, ee2v; ách moy miły pánie/ Toć teraz ná nędzniká práwie trudna ná mie. *RejWiz* 178v, 36v, 83v, 162v, 181v, 184; *RejZwierz* 127v; *SarnUzn* B6; Ale což po thym kiedy my go nędznicy áni znác áni go baczyc nie vmiemy *RejAp* 28, 51v, 62, 72, 97v, 129v; á iżby imię fwoie fwięte tákież w nas nędznikoch fwoich fwięćie/ okázowác/ á objaśnić raczył. *RejPos* 273v, 121v, 173, 175, 240, 242 (24); *RejZwierc* 195; *SkarŻyw* 15; *CzechEp* *4, 16, 74, 90; *NiemObr* 113; *PudłFr* 5, 44; NVż my też nędznicy/ podniozwży fwe głofy do niego/ zawoľaymy fpołem wżycy. *ArtKanc* I7v, Q11, S8; *GrabowSet* E4v, R3; Com tedy nędznik przedtym o twoiey możności, Ná morzu, wielki Boze, od inych fłychywał *CiekPotr* 62, 52. ~

W połączeniach szeregowych (2): RejPos 273; á cožby zá fzałeńftwo/ ábo co zá nádętość/ miała mnie nędzniká/ mnie lichotę/ mnie proch y błoto/ ku temu przywieść/ żebym przeciw ták wielkiemu y ták dobrotliwemu pánu miał vftá fwe y pioro wżetecznie rofpufzczác? *CzechEp* 74.

Wyrażenia: »nędznik lichy« (1): Nie o mić to nędzniká lichego idzie *CzechEp* *4.

»marny nędznik« [w tym: w V (4)] [szyk 6:3] (9): Iuż áni Grámmátyká áni Retoryká/ Nie wywiadą s tych błędow márnego nędznika. Ktory fie iáko płotu ledá częgo chwyta *RejWiz* 11, 5v, 27v, 122v, 130v, 169v, 173, 174; O fwiętefz to á wdzięczne nowiny tobie márný nędzniku przypadáią/ od ták wielkiego Páná/ krolá niebá y zyemie. *RejPos* 168.

»mizerny nędznik« [w tym: w V (2)] (3): *RejWiz* 172; Zátrowzył fie rzkomo mizerny nędznik on/ bo go fzkodá y krolom zwác/ gdy fie thák nikczemney rzeczy zgwałćie á zwoiowác dał *RejPos* 322v, 335.

»nędzny nędznik« [zawsze w V] (2): O nędzny nędzniku kthory fzukafz po fwiátu rozlicznych fwiętych ná wfpomożenie łobie/ oto fłuchay iż iedno ten ieden łam fwiętym fie záczał/ á fwiętym fie vrodził *RejPos* 272v, [236]v.

»niebożátko nędznik« (1): Iż my niebożátká nędznicy nigdichmy nie dufáli temu/ á mielichmy łobie zá pośmiech żywoty ich *RejPos* Ooo3v.

»prosty nędznik« [w tym: w V (1)] [szyk 3:1] (4): I zwyodl zrozumu prawego Tęgo nędznika proftego. *RejKup* Mv, n2; *RejWiz* 135v; *RejAp* 55v.

»nędznik vbogi« [w tym: w V (5)] [szyk 4:3] (7): *RejKup* g7; *SarnUzn* F4v; A gdyż nie możefz temu dofyc vczyćnie vbogi nędzniku/ gdyżeś nie ieft podobien iemu/ iedno iżeś ftworzon ná podobieńftwo

iego/ Itarayże fie wždy przedfię iednąk pilno kędy możefz/ ábyś wždy był iákim podobieńftwem wyobrażon do niego *RejPos* 171, 205 [2 r.], [292]v; *GrabowSet* S3v.

Szereg: »nędznik a nickszemnik (a. nickszemny)« [szyk 1:1] (2): Przy czym kotuyą á násmywéyą fie z literakow [...] / zowiac ye nędznikámi á nickszemnemi/ że fie nye náłożyli robić y chlebá nábywác *GliczKsiąż* G7; *RejZwierc* 69.

W przen (2) : Obácźze tu wielką flepotę tych nędznikow vbogich *SarnUzn* F4v; Ach nieftotyfz vbogi flepy/ głuchy/ á niemy nędzniku *RejPos* 205.

4. Człowiek niegodziwy, zły, godny napiętnowania; grzesznik (też o szatanie) [w tym: w V (88)] (188) : *RejPs* 107; *RejKup* dd4, Eev, ee3; *BielKom* F; *RejWiz* 133, 172; Náwróc fie nędzniku *RejAp* 2; Boyże fie nędzniku tey kaźni złodzieyfkiey *RejAp* 36; gdyż Pan długo oczekawác raczy vznánia káždego nędzniká fwoiego *RejAp* 83; Tákźec y Prorocy y Apoltołowie fwięci będą [...] náten márnny fwiát wołác/ vpomináiac nędzniki áby fie vználi áby fie obaczyli w złołciach fwoich *RejAp* 88, 2v, 11, 11v, 13v, [14]v (28); przetho fie ten zły czárt o to ták pilnie ftára/ iż iefł rofkołz nędznikom kiedy máią towarzýftwo. *RejPos* 49v; Iż ná koniec iefli znaydę dziefięc wiernych á fprawiedliwych miedzy nimi/ odpufzczę dla nich wżytkim nędznikom onym. *RejPos* [236]; A to pomni iż y íam Pan [...] vpominá nędzniká káždego/ áby wwierzył mocno/ á będą mu odpufzczony grzechy iego. *RejPos* 237; ále vftáwicźnie czekałz nędznego obaczenia á náwrócenia káždego nędzniká fwoiego. *RejPos* 252v; Słuchayże záfię co mowi ku tym nędznikom ktorzy íą przyczynámi ímierci iego *RejPos* 321v, 27, [36], 47v, 50, 74v (58); Snadźbyfięcie lepiej czynili/ Byfięcie nędzniki íądzili/ A krzywd ludzkich doglądáli *RejZwierc* 234, 27v, 186v, 206v; com ia zá nędznik przewielebny Bífkupie: day mi fię náplákać zá grzechy moię. *SkarŻyw* 235, 107, 126 [3 r.], 429, 497; ROfkołzámí íwawołą y tańcy zwiedziony/ Leći w przepaść z wronégo ten nędznik ízalony. *KochMRot* B4v; *WerGośc* 236; *ArtKanc* D10; *GrabowSet* P4; *PudłDydo* B2v.

W funkcji przydawki orzekającej lub (w zbliżonej funkcji) z elipsą zaimka anaforycznego [w tym w funkcji przydawki: określa podmiot (8), określa dopełnienie (17); z elipsą zaimka: określa podmiot (20), określa dopełnienie (6); w V (7)] (51): *RejKup* f3, f6v, dd7; *LubPs* cc; Bo co iefł íprofnieyźzego nád chłopá hárdęgo [...]. Iuż więc y ten pan Wárchoł łácno pomocniká/ Ku onym íwym niecotam/ będzie miał nędzniká. *RejWiz* 173v, 78, 134, 140v, 163v, 165v; *RejZwierz* 15v; *RejAp* 2; á wziął im ono práwo pirworodzieńftwá ich/ y błogofławieńftwá ich/ á dał tobie nędznikowi á pogáninowi/ á nickszemnemu íthworzenin íwemu *RejPos* 57; Tákźe też ty vczyń nędzniku/ obaczywży tę ránę ízkodliwą grzechu íwego *RejPos* 309v; Bo czárt fie gniewa o mieyfce fwoie/ á iefzczę fie podobno nádzyewa nędznik przywrocenia do niego *RejPos* 329v, 30v, 145, 164v, 244, 248v (12); *WujJud* 132v; *SkarJedn* 97; *KochPs* 53; iáko ták milčźkiem íkonał: á iáką da lidźbę nędznik z grzechów fwoich Pánu Bogu? *SkarŻyw* 184.

~ *W wypowiedziach osoby mówiącej o samej sobie (w sg a. pl) (23)*: Ach nieftotys nam nędznikom tociechmy zbroili *RejFóz* O8, M6v; A tak moy Pan yuż czo raczj Gdy pokorná myfl má baczi Iuż niechay znędznjkiem czinij *RejKup* Ee; *LubPs* bb2; *RejAp* 5; A dawfzy vznánie mnie nędznikowi fwoiemu/ przeźrzy á odpufć mnie moy miły Pánie nędzny vpadek moy á przewinienie moie. *RejPos* 202v; A thák zbładzilichmy nędznicy w ciemnołciach fwoich *RejPos* 322, 82v, 141v, 186, 197v, 214v

(14); Tákžec theż y my nędznicy czynimy/ widzimy iáwnie żechmy łą iáwni przeštepey [...] á owłzem łobie iáwnie rołkołżuiemy w złołciach łwoich *RejZwierc* 261v, 137v; *ArtKanc* Q15; *GrabowSet* Tv. ~

W połączeniach szeregowych (2): Słuchayże pilno/ po czo łie ci nędznicy á ci grzełznicy/ y ci iáwnogrzełznicy ciłnęli do Páná twego. *RejPos* 166v, 57.

W charakterystycznych połączeniach: nędznik potępiony, przekłęty, straszliwy, szalony (2), wiadomy, ziemski; nędznik przewinił się, uzna się (2); nawrocenie nędznika (2), obaczenie, uznanie (2); nędznikowi (grzechy) odpuścić (odpuszczać) (3); nędznika opuszczać, sądzić, upominać (2).

Wyrażenia: »nędznik grzeszny« (1): Ale tobie nędzniku grzełzny pewnieyłżego Práktykarzá nie trzebá / iedno włafne łerce á łumnienie twoie. *RejPos* 244.

»nędznik mizerny« (1): y owłzem zázždy pomyka cżałow nam nędznikom mizernym/ ábychmy łie vznakáli *RejAp* 5.

»nędzny nędznik« [*w tym: w V (16)*] [*szyk 12:5*] (17): *RejAp* 9v, 14, 45v, 92v; O nędzny nędzniku/ o bálwianie/ czemu łie nie rołkołchalż w thych łwiętych obietnicach Páná łwego/ kthore on obłicie obłecnie wiernym łwoim? *RejPos* 175, 141v, 168, 183v, 248, 260 (12); A mogłá by ná nas oná łirwłza náurá náłżá rzewno záplákác/ [...] mowłac nam ty łłowá O nędznicy nędzni/ iam was byłá nadobnie w niewinnołci wálżey ná łwiát połłálá / á wyłcie to w łobie włzytko łprołnie pomiełżáli. *RejZwierc* 67.

»niewierny nędznik« (1): A niewierni nędznikowie inż mnłżá przełtác s tą nędzną przekłętą zyemią *RejPos* 332v.

»nędznik ubogi« [*w tym: w V (1)*] [*szyk 2:1*] (3): *RejWiz* 78; iż łłyłżę nędzniku vbogi iżeł złým á niewiernym włodárzem á łzáfárzem moim *RejPos* 316v, [310].

»zły nędznik« (1): Nátychmiałt nań wilk záwołáł/ Zły nędzniku coś vdziáłáł: Otoł tym cżałowieká zábił *BierEz* R3v.

Szeregi: »nędznik a grzesznik« (1): Tedy ty nędzniki á ty grzełzniki vbogie/ ktorzy łie bęđá ciłnác do Páná łwego/ [...] bęđá imi gárdzić y odcilákác ie od niego *RejPos* 166v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.; w połączeniu niewspółrzednym 1 r.*].

»nędznik a jawnogrzesznik« (1): Aleć nam to nędznikom á tym iáwnogrzełznikom łwiátá tego ty żwierciáđłá wywiełżone *RejPos* 325. [*Ponadto w połączeniu nieółrzednym 1 r.*].

»niewiernik a nędznik« (1): O niewiernikn á łpożdzyáłego łercá nędzniku/ izałż nie rozumiełż iż tego byłá potrzebá/ áby łie to było włzytko wypełniło *RejPos* 113.

W przeni (8) :

Wyrażenie: »upadły nędznik, upadek nędznika« [*w tym: w V (1)*] [*szyk 6:2*] (7:1): *RejJóz* P8v; *RejWiz* 52; A łłuchay iáko drogo záceniono ty nędzne á márne przełtepkki náłże/ thák iż by záprzeđeł y łam łiebie nędznik káždy vpáđły táki w niewolą *RejPos* 248, 141v, 167v, 192v, 248v, [310].

[*Kwalifikacja niektórych użyć pomiędzy znac. 1. i 2. oraz pomiędzy znac. 3. i 4. niepewna z powodu wieloznaczności kontekstów. Wyraz występuje 514 r. (77 %) w tekstach Reja, z tego 225 r. (34 %) w „Postyllii”*].

Synonimy: 1. biednik, chudziec, chudzię, chudzik, chudzina, mizerak, nieborak, niebożec, niebożę, nieszczęśnik; 2. chudzik, chudzina, ubogi; 3. lichota, lichotarz, mizernik, nikczemnik; 4. grzesznik, marnik, mizerak, złoczyńca, złodziej, złośnik.

Cf **NĘDZA, NĘDZARZ, [NĘDZEK], NĘDZNY**

ZZa